

Etické problémy environmentalistického pojetí člověka

Diplomová práce Rostislava Horka má výborné zadání a důležité téma, zvláště bych vyzdvihl poměrně rozsáhlou (i když ani zdaleka vyčerpávající; celá řada důležitých titulů mi zde chybí) pramennou základnu a především dobře promyšlenou koncepci. Autor je schopen dobře kombinovat, komparovat a konfrontovat používané zdroje a dospívat k vlastním závěrům.

Co je však na práci zarážející, je značná jednostrannost, která se nicméně ukazuje teprve postupně. Na prvních stránkách se zdá, že autorův úhel pohledu bude maximálně vyvážený a kritický, postupně je však čtenář překvapován vyjádřeními, ze kterých pozvolna vyplývá poněkud černobílé až radikalistické vidění environmentalismu. V autorově výkladu tak environmentalismus nabývá charakteru vyložené „hrozby“ pro pracovníky v sociální oblasti (s. 67) a jakéhosi homogenního hnutí, promyšleného celosvětového plánu, které se programově snaží ovládnout svět a svými praktickými důsledky uvádí tak v rozklad celou křesťansko-židovskou kulturu (s. 76). Přestože autor konstatuje, že ekologie jako věda se zejména v oblasti tzv. hlubinné ekologie v zásadě prolíná s environmentalismem jako myšlenkovým směrem a nelze tudíž stanovit mezi oběma jasnou hranici (s. 25), nijak mu to nebrání nahlížet environmentalismus v zásadní odlišnosti od vědecké ekologie jako politickou ideologii založenou na vzoru marxismu-leninismu, a to mimo jiné proto, že „*environmentalistická proklamace, že člověk je součástí přírody, je stavěna jako neoddiskutovatelný fakt, který už není dále po vzoru vědeckých disciplín zkoumán, rovněž nepřipouští filozofické rozvažování nad sebou. (...) Tím se prezentuje jako vědecký názor de facto*“ (s. 27). Popravdě řečeno, kromě toho, že to vůbec není pravda (environmentalismus ve svých etických a filosofických rozměrech naopak vcelku běžně zkoumá své základní premisy a vystavuje reflexi samotný vztah člověka a přírody), nevím, co je tak ideologického a vědecky hodného prověření na tom, že „*člověk je součástí přírody*“ – je to, jako by autor požadoval vědecký důkaz pro to, že máme zpravidla jednu hlavu, dvě ruce, endokrinní systém, dva druhy krevních buněk a k dýchání potřebujeme kyslík (podobně jako jiné organismy). Příroda není přeci jen to, co je kolem nás, ale i to, z čeho a jak jsme fyziologicky uzpůsobeni. A pokud člověk není součástí přírody, pak je součástí čeho? Dále, pokud je environmentalismus ideologií proto, že se vůbec odvažuje vyslovovat jakési obecnější či hodnotové názory, jež nelze exaktně prověřit a dokázat, pak ideologií je v zásadě skoro vše, na čem je lidská kultura založena, a pokud toto vše je tím pádem nepodložené a opírat se smíme jen o vědu v nejužším slova smyslu, pak jde o scientismus toho nejhoršího ražení, který je sám o sobě ideologií par excellence. Ve skutečnosti mezi ekologií a environmentalismem takto jasná hranice nikdy nebyla a není, jak se projevuje zejména v nejrůznějších praktických dilematech a konkrétních kauzách typu kůrovcové kalamity na Šumavě. Za zvláště metodologicky pochybné však považuji, že autor podrobuje environmentalismus kritice z pozic nikoli ekologických (a tedy v jeho pojetí jediné vědeckých), nýbrž z pozic spíše politologicky antienvironmentalistických, přičemž antienvironmentalismus je v současné době ideologizovaný a politicky motivovaný podstatně více než samotný environmentalismus. Neboli diplomant s pomocí autorů, o které se opírá, kritizuje ideologické tendence environmentalismu z ideologických pozic hnutí opačného. Takto se ale příliš daleko nedostaneme. Možná z toho důvodu nahlíží environmentalismus (v rozporu s tím, co píše na s. 26) jako jakýsi víceméně homogenní myšlenkový směr, ačkoli jde ve skutečnosti o velice pestrou paletu základních premis, postojů, názorů a zájmů, které spojuje snad jen to, že jim nejsou lhostejné ekologické důsledky lidského jednání. Možná také proto diplomantovi unikají pozitivní aspekty této „ideologie“, např. to, že environmentalismus jde v dnešní době často ruku v ruce s obranou základních lidských práv a svobod, demokratického zřízení, historického a kulturního dědictví, práv menšin na svou kulturu atd., zatímco antienvironmentalistické postoje se dnes nebezpečně provazují s politickými establishmenty, jež hájí především obchodní zájmy úzkých skupin prostřednictvím mnohdy i zjevně korupčního jednání. Neboli, mrzí mě, že autor zahodil šanci a své zjevné schopnosti zamyslet se nad etickými problémy environmentalismu skutečně objektivně a nechal

se zlákat do opačné ideologické pasti. Nezohledňuje, že environmentalismus dnes nemusí stát ani tak proti člověku a lidským zájmům, ale že čím dál tím častěji a typičtěji stojí *spolu s těmito zájmy* proti politické i finanční převaze vlivných skupin, jimž jde především o vlastní prospěch. Tím rozhodně nechci environmentalismus idealizovat a bagatelizovat jeho potenciální rizika, pokouším se jen vychýlit autorovo černobílé vidění do poněkud barevnějšího spektra.

Námítky mám i k druhé výzkumné části. Oceňuji, že jde o výzkum na zajímavé, dosud nereflektované a důležité téma, ohledně základní metodiky výzkumu i výsledků mám však pochybnosti. Především autor vychází z nereflektované a dále neprověřované teze, že názory lidí na obecná až hypotetická témata musejí být konzistentní s jejich praktickým jednáním. Z psychologie, sociologie i antropologie však víceméně víme, že toto ani zdaleka platit nemusí a mnohdy se chováme zcela v rozporu s tím, co tvrdíme, co si myslíme nebo věříme. Proto je autor vcelku zbytečně překvapen tzv. rozporem mezi deklarovanou náboženskou vírou některých respondentů a jejich pozitivním postojem k eutanázii (s. 72–73). Stejně tak je zbytečně zaražen tím, že většina sociálních pracovníků považuje klienta za „*lidskou bytost požadující konkrétní pomoc*“, ačkoli celá řada z nich se v obecnějších tématech přiklání spíše k biocentrickým nežli antropocentrickým pozicím (s. 70). Pokud pominu to, že ve skutečnosti tato dvě zjištění vůbec nemusí být v rozporu (proč bych někdo nemohl mít rád přírodu a domnívat se, že lidí je na světě příliš, a přitom současně pracovat v nějaké pomáhající nebo sociálně poradenské profesi?), tato nekonzistence v odpovědích nemusí být důsledkem zkreslování dat v dotazníkovém šetření, nýbrž vcelku přirozeným a očekávatelným průvodním jevem jakékoli snahy nahlédnout pod povrch lidských motivací. V důsledku toho pak autor vyvozuje z výsledků závažnější závěry, než je vhodné.

Dále mi není jasné, zdali autor odpovědi vyhodnocoval pouze paušálně procentuálně, a nebo zkoumal i korelaci odpovědí u jednotlivých respondentů. Na straně 72 mluví o „kontextuálním zhodnocení“ tří různě tematizovaných skupin otázek, není však úplně jasné, co tím myslí, a ani v příloze práce žádné takové vyhodnocení nenacházím. Proto nerozumím, co vlastně znamená zásadní tvrzení, že „*u jedné pětiny respondentů byla nalezena souvislost mezi negativním vnímáním svého klienta a prací v sociální oblasti pouze z důvodu obživy a dále schvalování ovlivňování porodnosti, obava z populační exploze a postojem k eutanázii*“ (s. 72). Jde o jednu pětinu z celkového počtu všech respondentů, nebo o jednu pětinu z těch, kdo vnímá svého klienta negativně nebo pouze jako zdroj obživy? A jak vůbec k této korelaci autor došel? Pouze tak, že obou těchto variant odpovědí je 20% (ačkoli se vůbec nemusejí co do svých individuálních reprezentantů překrývat), nebo jde korelaci vyhodnocenou na základě analýzy jednotlivých dotazníků?

Ať už je to jakkoli, samo autorovo tvrzení, že z výzkumu vyplývá, že „*aplikace environmentalistického pojetí člověka ovlivňuje přímou práci s lidmi v rámci sociální práce*“ (s. 73) považuji za neprokázané. Autor by ve skutečnosti musel zkoumat a vyhodnocovat nejen to, co jednotliví respondenti o sobě deklarují, ale také to, jak se ve své profesi reálně a prakticky chovají. A to by byla zcela jiná práce. Teprve pak by mohl dospět k souvislostem, na základě kterých by mohl vyvozovat takto zásadní tvrzení.

Doporučuji, aby se diplomant vyjádřil k mým námitkám vůči teoretické i výzkumné části práce a dále aby vědecky dokázal, že člověk ve skutečnosti nemusí být součástí přírody. Neboli aby vědecky zpochybnil tuto „ideologickou tezi“. Podle úrovně obhajoby navrhuji známku v rozmezí **velmi dobře – dobře**.

PhDr. Vít Erban, Ph.D.
Katedra filosofie a religionistiky TF JU
v Českých Budějovicích
14.5. 2012

